

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Major Zsolt Balázs

“APPLIED BRIDGE MODEL”

**A framework to contribute to the professional
development of child and youth care**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Domschitz Mátyás, PhD
kommunikáció kutató

Budapest, 2021

**Szociológia és Kommunikációtudomány
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Major Zsolt Balázs

**“APPLIED BRIDGE MODEL”
A framework to contribute to the professional
development of child and youth care**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Domschitz Mátyás, PhD
kommunikáció kutató

Budapest, 2021

Minden jog fenntartva © 2021 Major Zsolt Balázs

Tartalomjegyzék

I. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA	4
<i>A gyermekvédelem komplexitása</i>	<i>4</i>
<i>Rendszerméleti megközelítések dinamikája – absztrakt elméletek és a valóság</i>	<i>6</i>
II. FELHASZNÁLT MÓDSZEREK – SZÁRMAZTATOTT FOGALMI KERETMODELL	7
<i>Híd elmélet és gyakorlat között</i>	<i>7</i>
<i>Luhmann Rendszerméletének implementált fogalmai</i>	<i>8</i>
<i>Fogalmak a Kommunikáció Partecipációs Elméletéből (PTC)</i>	<i>10</i>
<i>Luhmann és a PTC logikájának dinamikus ötvözete</i>	<i>12</i>
III. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI	13
<i>Korábbi implementálási kísérletek reflexív áttekintése</i>	<i>13</i>
<i>A gyermekvédelem, mint szociális al-rendszer – a származtatott fogalmi keretmodell alkalmazhatósága</i>	<i>14</i>
<i>Empirikus nyomok az alkalmazhatóság alátámasztására</i>	<i>19</i>
<i>Konklúzió és limitációk</i>	<i>22</i>
IV. A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT (ILL. TÁRSSZERZŐS) PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	23
V. FŐBB HIVATKOZÁSOK	24

I. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA

A disszertáció két absztrakt elmélet – Luhmann Rendszerelmélete és a Kommunikáció Partecipációs elmélete (Participation Theory of Communication, 'PTC') – bizonyos elemeinek ötvözésével származtatott fogalmi keretmodell kidolgozására, valamint a származtatott modell gyakorlati implementálhatóságának a vizsgálatára épül a gyermekvédelem rendszerében.

A gyermekvédelem komplexitása

A gyermekvédelem szakmaisága, a szociális szféra egészéhez hasonlóan rendkívül összetett alapokon nyugszik, látványosan több terület kölcsönhatása is hatással van a működésére. Ennek ellenére méltatlanul mellőzött és alulkutatott területről van szó. (Rácz, 2015)

A hazai (Csókay et al., 1994; Herczog, 2011; Kothencz, 2009; Major et al., 2007; Veczkó, 2007; Volentics, 1999) és nemzetközi szakirodalom széles spektrum mentén reagál a mindenkori kihívásokra, élő reflexióval törekszik lekövetni a szféra változásait (Whittaker, 2000), figyelemmel kíséri az eredményeket és ötvözi a különböző nemzetek által megtermelt tudást (Whittaker, 2017; Whittaker et al., 2016). Bátorítja az elméletek minél több rétvű gyakorlati implementációját egymást kiegészítő modellek kidolgozásán keresztül (Anglin, 2013; Holden, 2009), valamint elemzi ezek hatékonyságát, és reflektál a feltárt összefüggésekre. (James, 2011)

A közös pont a terület kiemelkedő mértékű összetettsége. Anglin szemléletesen ezt úgy fogalmazta meg ikonikussá vált cikkének címében, hogy a gyermekvédelem „nem úrkutatás, sokkal bonyolultabb annál”. (Anglin, 2014) Ugyanő tesz közzé egy olyan három dimenziós modellt a gyermekvédelmi szakellátás (otthont nyújtó elhelyezés családjuk köréből kiemelt gyermekek számára) szakmaiságáról (Anglin, 2004), amely a legplasztikusabban képes illusztrálni a rendszerelméleti szemlélet alkalmazásának a létjogosultságát ezen a területen.

Anglin három csoportba sorolja azokat a faktorokat, amelyek meghatározzák a szakmai hatékonyságot. A három csoport három tengelyt képez, amelyek egy háromdimenziós mátrixot alkotnak, amelyben, mint egy téglatestekből álló halmaz elemeit képzelhetjük el a három fő faktor további elemeit:

- alapvető pszichoszociális szükségletekre reagálás – pl. a fájdalom-vezérelt viselkedés megértésén alapuló környezeti reakciók;

- interakciós dinamika – pl. erőforrás központú szemléletre épülő visszajelzések, türelmes meghallgatás és rapport készség kialakítás;
- gyermek- és lakásotthoni szervezeti környezet működése – rendszerekként tekintve egyaránt az otthon kollégáira, a segítők közösségére, a vezetésre, a vér szerinti családra éppúgy, mint a szervezeten kívüli egyéb intézményekre, faktorokra.

A téglatestként vizualizált faktorok a mátrixban jól szemléltetik a gyermekvédelmi szakmaiság összetettségét. Mindegyik téglatestre figyelemmel kell lenni a szakmafejlesztés során, ugyanakkor mindegyik fejlesztésének sikerére befolyással lehet egy másik terület (téglatest), amellyel érintkezik, de a közvetlenül nem kapcsolódó tényezők is hatást gyakorolhatnak egymásra.

Ahogy a disszertáció bebizonyítja, szembetűnő a hasonlóság az implementálandó fogalmak strukturális dinamikájával. Különösen, ha figyelembe vesszük azokat a kutatásokat is, amelyek a gyermek- és lakásotthonokat, mint szervezeteket vizsgálták, és azt találták, hogy az egyik legmaghatározóbb tényező, amely terápiás jellegű hatást képes kifejteni nem más, mint az otthonok légköre. (Glisson and Green, 2011; Glisson et al., 2012; Glisson and Hemmelgarn, 1998; Williams and Glisson, 2014) Ennek szellemében a rendszer-szemléletű szervezetfejlesztés jelentősége megkérdőjelezhetetlen a területen (Izzo et al., 2016), amely magában foglalja a kollégák folyamatos képzését és fejlesztését, ideértve a tréning alapú technikákat is. (VanderVen, 1993)

A 'segítők segítői' azonban folyamatosan szembesülnek a szervezetfejlesztés napi gyakorlatában olyan anomáliákkal, amelyek a jelenleg használatos fogalom-készlettel nem, vagy csak részben írhatók le. Nevezetesen, hogy a mégoly helytálló elveken felépülő modellek alkalmazásának hatékonyságát is nagy mértékben befolyásolja például a gyermekvédők személyisége, identitásuk minősége, amelyekre pedig sok esetben a szervezeten kívüli tényezők (anyagi és erkölcsi megbecsültség stb.) is hatással vannak. (Major, 2018)

A doktori értekezés ezen anomáliák pontosabb megértését, és a kiküszöbölésükre alkalmas, gyakorlatban is alkalmazható fogalom-rendszer származtatását tűzte ki céljául. Ennek érdekében olyan fogalom-készletekből származtatja a keretmodelljét, amelyek absztraháltsági foka képes tágabb spektrum mentén kezelni a terület komplexitásának jellegzetességeit.

Rendszerelméleti megközelítések dinamikája – absztrakt elméletek és a valóság

A tudomány fejlődésének természete (Laki, 2006), hogy a különféle tudományterületek tudósainak egyes megállapításait, kijelentéseit időről időre mások – vagy akár saját maguk – módosítják vagy cáfolják. Egy hasonlattal illusztrálva, olyan, mintha a világ jelenségeit kutató tudósok egy képzeletbeli gömb felületének különböző pontjain helyezkednének el, és onnan befelé tekintve a vizsgálatuk tárgyára szükségszerűen egy picit mást fognak látni ugyanabból a 'dologból'. Az idő előrehaladtával pedig – az időt a gömb sugara mindenkor hosszának tekintve – a korábbi megállapítások is egyre szélesebb perspektívában lesznek értelmezhetők. Nem az a kérdés, hogy melyik az 'igaz', hanem hogy hogyan egészíthetik ki egymást a világ pontosabb feltérképezése és megértése érdekében.

Ezt fogalmazza meg Sik Domonkos is (Sik, 2015), és tesz kísérletet egy olyan szintetizáló szemléletmód bevezetésére a modern szociológiai diskurzushoz, amely nem a különböző, látszólag akár egymásnak ellentmondó megközelítések, elméletek eltéréseire fókuszál, hanem ellenkezőleg, azok közös pontjait, kapcsolódó logikai elemeinek szintézisét keresi. (Sik, 2011; Sik, 2012)

Az absztrakt fogalmak valóság-megismerést szolgáló funkcióját szemléletesen illusztrálja Mesarovic definíciója a rendszerekről Csányi által idézve: „Az emberi megismerés (...) mindig rendszermodellek segítségével történik. (...) A modell mindig egy egyszerűbb rendszer, amelynek komponensei és a komponensek kölcsönhatásai 'tükrözik' egy bonyolultabb rendszer komponenseit és ezen komponensek kölcsönhatásait, vagyis a bonyolultabb rendszer viselkedését”. (Csányi, 1988)

A rendszermodellek felépítését azonban sokáig a mechanikus szemlélet uralta. Egy mechanikusan zárt rendszer működésére az jellemző, hogy ugyanabból az inputból – azonos feltételek mentén – garantáltan ugyanazt az outputot eredményezi. Talán ez az illúzió állhat a régi mondás háttérében is, miszerint 'Nihil novi sub Sole', azaz 'Semmi új a Nap alatt'. Ám, ha ez igaz lenne, azt sejtetné, hogy az emberi, társadalmi viselkedés tökéletesen megérthető és bejósolható, előre jelezhető. Ez katasztrófa volna, azt jelentené, hogy minden törekvés a jóra, jobbításra, morális értékek mentén történő megnyilvánulásra 'de facto' úgyszólván hiábavaló. A rendszerek modern kori megközelítésében jelennek meg olyan értelmezési keretek, amelyek a mechanikus szemléleten túl további alternatívákat

keresnek, érezve, sejtve, hogy „kell lennie valaminek mechanisztikus világnézeten túl”. (Koestler, 2000)

A társadalmi rendszerek viselkedésének leírását célzó elméletek nagy része is hordozza ezt a 'csapdát'. Ebből a 'reményvesztettségéből' jelenthet kiutat például Niklas Luhmann megközelítése, aki megemelte az absztraháltság fokát elméletének megalkotásakor, olyan fogalmi keretet megalkotva, amely dinamikus logika mentén igyekszik értelmezni a társas világ jelenségeit. Noha kritikusi épp azt kifogásolják, hogy a rendkívül nagy absztraháltság már dehumanizálja az embert, munkásságának néhány feldolgozója, követője szerint ellenkezőleg, az elmélet absztraháltsága adja meg azt a szabadság fokot, ami az emberi és társas világ jelenségei pontosabb megértéséhez szükséges. (Karácsony and Bognár, 2013)

A doktori értekezés ezt az 'előnyt' igyekszik kihasználni, és ezen szellemiség jegyében végzi el a fogalmi keretmodell származtatását és ötvözését.

II. FELHASZNÁLT MÓDSZEREK – SZÁRMAZTATOTT FOGALMI KERETMODELL

Híd elmélet és gyakorlat között

Az absztrakt fogalmi rendszerek a valóságot, másképpen a mindenkori gyakorlat fejlesztését hivatottak támogatni. Kurt Lewin úgy fogalmazott „Semmi sem praktikusabb, mint egy jó elmélet” (Lewin, 1939), míg napjainkban Greenwald fordított kiindulópontból deklarálta, hogy „nincs absztraktabb egy jó módszertannál”. (Greenwald, 2012)

Az értekezés ebben a megközelítésben vizsgálja Luhmann elméletének logikai dinamikáját. A Gömb hasonlat jegyében, Sik szemléletét követve pedig megvizsgálja a luhmann-i fogalmi rendszer egyes elemeinek ötvözhetőségét egy hasonlóan magas absztrakciós fokkal bíró magyar kommunikációs elmélet, a 'PTC' fogalomrendszerével. A luhmann-i elmélet körkörös, önmagára visszamutató értelmezési dinamikáját követve, az elmélet egyik fogalmát – a 'komplexitás redukciót' immanensen alkalmazva – az ötvözött fogalmakat önálló fogalmi keretmodellként tekinti és kezeli. Szintén a komplexitás redukció jegyében fókuszál egy adott, jól körülhatárolható gyakorlati területre a származtatott fogalmi keret alkalmazási lehetőségeinek vizsgálatakor. Az implementálás mind az ötvözet, mind a gyakorlati alkalmazhatóság verifikálásaként definiálható.

Luhmann Rendszerelméletének implementált fogalmai

Luhmann elmélete a rendszer-megközelítések további finomítását célozza, a mechanikus modellek korlátai meghaladására törekszik. (Luhmann, 1995) Deklarálja, hogy az 'ugyanabból az inputból ugyanaz az output' elv nem elégséges a társas rendszerek működésének leírásához. (Luhmann, 2006a)

Elméletének eszenciáját a megalkotott fogalom-rendszer dinamikájában rejlő rugalmasság adja. A téziszűzet a dinamikus rugalmasságot biztosító fogalmak rövid áttekintésére szorítkozik, a teljes luhmann-i életmű legpregnánsabb írásait alapul véve. (Luhmann, 2006b; Luhmann, 2013; Luhmann and Barrett, 2012a; Luhmann and Barrett, 2012b)

A luhmann-i rendszerelmélet a *rendszereket* olyan – 'ab ovo' létező – entitásoknak tekinti, amelyek műveletileg zártak, megkülönböztetik magukat a környezetüktől, a környezetükben létező többi rendszertől. (Luhmann, 2006b) Ugyanakkor a környezetüktől való különbséget, mint önmaguk definiálhatóságának alap-feltételét tekintve kölcsönösen interpenetrálnak egymással, azaz létezésük kölcsönösen feltételezi egymás létét (Luhmann, 1995). A műveleti zártság elve azt jelenti, hogy a rendszer – mechanikai értelemben – nem teljesen zárt, ugyanakkor működésére egy megfigyelő közvetlenül nem láthat rá, pusztán az annak eredményeként létrejött változást (a megfigyelő környezetének tekintve a megfigyelt rendszert) detektálhatja. (Luhmann, 2006a)

Luhmann-i terminológiával egy rendszer működésének eredménye *irritálhatja* a környezetében létező rendszereket. Azonban, hogy azok ténylegesen detektálják-e a bekövetkezett változást, még pontosabban, hogy számukra *értelmezhető információként* értékeli-e azt (Luhmann, 2006a), az azon fog múlni, hogy az adott inger feldolgozása illeszthető-e a rendszer – adott pillanatban hozzáférhető – *belső struktúrájához*. (Luhmann and Barrett, 2012a)

Luhmann szerint az illeszthetőség a rendszer *szimbolikusan általánosított médiumától* függ, azaz a rendszer azt vizsgálja, hogy egy bináris kódú fogalom mentén illeszkedik-e, értelmezhető-e számára vagy sem az adott irritáció. (Luhmann and Barrett, 2012a) A legszemléletesebb példái erre a jog, a tudomány, a gazdaság szociális al-rendszerének médiumai: a jog rendszere azt fogja vizsgálni, hogy jogszerű-e vagy sem a történés, a tudomány az igaz-hamis pár mentén fogja feldolgozni az ingereket, míg a gazdaság a pénz médiumát használja (elég vagy sem).

A világban jelen lévő állandó változás 'lekövetéséhez' szükséges rugalmasság már ennyiből is világosan kivehető. A folyamatos fejlődés lehetősége például ebben a fogalomkörben úgy írható le, hogy egy rendszer amint beépített egy új ingert – számára jelentéssel bíró információként feldolgozva azt – a belső struktúrájába, egy következő alkalommal az adott ingerre már nem fog reagálni, az inger nem fogja irritálni, hiszen nem hordoz új információ-lehetőséget. A rendszer fejlődött, struktúrája bővült. Könnyen belátható, hogy ebben a dinamikában 'nyílt végű' a lehetséges kimenetek leírása, és nem behatárolt pályán mozog a rendszerek kölcsönhatásainak a dinamikája.

Ennek a szabadságfoknak a kulcsa, hogy Luhmann logikájában a rendszerek műveletei az állandók, és nem a tartalmi struktúrájuk. (Luhmann, 2013) Ez önmagában hordozza a választ azokra a kritikákra, amelyek a morál vezérelte viselkedés fogalmát hiányolják Luhmannál. A morál definiálható önálló elvont rendszerként, amely belső struktúrája változhat az idők során, vagy, ha a morált állandónak tekintjük is, az, hogy milyen mértékben 'irritálja' más rendszerek működését, legalábbis széles spektrum mentén változhat – gondoljunk csak a megkérdőjelezhető történelmi cselekedetekre, amelyeket sokszor a morál nevében követtek el.

Az elmélet praktikus rugalmasságát erősíti további fogalmak alkalmazása, illetve bevezetése is. Luhmann nem elégedett meg azzal, hogy a rendszerek önszervező dinamikáját megfogalmazta. A fejlődés lényegi elemét ragadja meg, amikor autopoietikusnak tekinti a rendszereket. Azaz azon túl, hogy egy rendszer ugyanazt a műveletet végzi, amikor a struktúrája bővül, akkor létrehoz valami újat. Maturana megfogalmazását követve Luhmann arra világít rá, hogy ez több, mint a 'praxis', valamely tevékenység, művelet gyakorlása, amely nem eredményez semmi újat. Ezzel szemben a 'poiezis' valami újnak a létrejöttét takarja (Luhmann, 2013), amikor pedig egy rendszer – legalábbis műveleti értelemben – zárt, akkor ezt önmagán belül hajtja végre, tehát 'autopoiezis' történik. Ennek gyakorlati példaként a disszertáció a gyermekvédelem, mint önálló szociális al-rendszer létrejöttét említi.

Luhmann megközelítésében a *kommunikáció* nem más, mint a szelekció egy adott rendszer részéről az őt a mindenkori pillanatban érő irritációk között. (Luhmann, 1995) Vegyük észre a rokonságot a 'fejlődés' kifejezés hordozta konnotációval. A szelekció a végtelen számú lehetséges irritáció között leírható úgy

is, hogy egy rendszer redukálja a fókuszába kerülő tartalmak komplexitását. (Luhmann, 1995) A *'komplexitás redukció'* fogalma önmaga paradoxonának a feloldása is egyben. A fogalom leírása kimondja, hogy egy rendszer, amikor szelektál az öt erő ingerek között, szükségszerűen redukálja a feldolgozható irritációk mértékét, azonban a kiválogatott tartalmakkal mélyebben tud foglalkozni, több részletet fel tud tární. (Luhmann, 1995) Ez végső soron a komplexitás túgulását eredményezi, legalábbis a megismert, feldolgozott ingerek tekintetében, luhmann-i terminológiával élve tágul a rendszer potenciálisan hozzáférhető struktúrája.

A disszertáció önmagában illusztrálja a fogalom gyakorlati alkalmazhatóságát. A létező rendszerszemléletű elméletek közül önkényesen kettőre koncentráll, illetve a gyakorlati implementálás során is egy jól körülhatárolható területre fókuszál.

Fogalmak a Kommunikáció Partícipációs Elméletéből (PTC)

Horányi – hasonlóan Luhmann gondolatmenetéhez – felismerte, hogy a gondolkodási horizontot tágítására van szükség, és megalkotta a Kommunikáció Partícipációs elméletét, az angol elnevezésből származó betűszóval a *'PTC'*-t (Participation Theory of Communication). Az elmélet a magyar nyelvű publikáción (Horányi, 2007) túl, az elmúlt években megjelent egyre több angol nyelvű írás révén a nemzetközi tudós-közösség számára is megismerhetővé vált. (Bátori et al., 2003, May 19-20.; Demeter, 2018; Demeter, 2021)

A PTC fogalmi keretrendszerének dinamikus logikája Luhmann-hoz hasonlóan rugalmas implementálhatóságot eredményez. A fogalmi keret főbb elemeit az értekezés elsősorban az elmélet logikai kivonatát jelentő *'szinopszis'* 7.1-es verziója alapján tekinti át. (Horányi, 2009) A luhmann-i elmélettel történő ötvözés lehetőségét a következő pont vizsgálja meg, jóllehet, ahol lehetséges, már itt is történik erre utalás.

A PTC megközelítésében az *ágens* az a – humán, szubhumán vagy transzhumán – *'létező'*, aki vagy ami részt vesz a kommunikációban. (Horányi, 2007) Egy ágens – a teljesség igénye nélkül – okozhatja valamely hatás megtörténtét, reagálhat a környezetében bekövetkező változásokra, teheti mindezt individuális vagy kollektív, autonóm, racionális vagy intencionális stb. létezőként. (Horányi, 2007) Szembetűnő a hasonlóság Luhmann rendszer fogalmának dinamikájával, csakúgy, mint a logika további fogalmi elemei esetében.

A PTC rugalmasságát igazolja az elmélet logikája kiindulópontjaként definiálható *'problematikus'* fogalma. A megközelítés szerint az ágensek létezésének dinamikája a problémák felismeréséből és -megoldásból (eliminálásból) épül fel. Azonban az, hogy mi számít *'problematikusnak'* csak *'in vivo'* határozható meg, ágensről ágensre, sőt szituációról szituációra változhat. (Horányi, 2009) Az absztrakt definíció szerint a *problematikus* olyan változás egy adott ágens környezetében, amely diszkomfort élményt vált ki az ágensben, és arra ösztönzi, hogy a helyzetet egy olyan jövőbeni állapot felé igyekezzen változtatni, ami számára ismét komfortos lesz. Azonban az, hogy a változást egyáltalán képes-e detektálni, illetve, hogy birtokolja-e a szükséges képességet a jelen (diszkomfort) és jövőbeni (ismét komfortos) állapot közötti különbség csökkentéséhez, az ágens *'felkészültségén'* – mindenkori biológiai, fizikai, kognitív képességein, ismeretein, tudásán, motivációján – fog múlni. (Bátori et al., 2003, May 19-20.) Másképp azon, hogy a potenciálisan rendelkezésre álló, *'faktuális'* felkészültsége *'kategorikussá'* tud-e válni vagy sem. A kapcsolódási pont ismét szembeűnő Luhmann-nal, ha egyrészt a rendszerek egymás felé irányuló irritációira (mint potenciálisan diszkomfortot eredményező környezeti változás), vagy a fejlődésre, mint egy rendszer belső struktúrájának bővülésére, illetve a struktúra aktuális hozzáférhetőségére gondolunk.

A logikai dinamika fókuszában tehát az ágensek felkészültsége, annak növelése, illetve az adott felkészültség kategorikus hozzáférhetősége áll. (Horányi, 2009) A PTC terminológiájában a *'szignifikatív'* a problémamegoldás lehetséges absztrakt *'helye'*, ami *'szignifikátumból'* és *'szignifikánsból'* állhat. (Horányi, 2009) A szignifikátum a jel, ami hordozhatja a felkészültség bővítéséhez, avagy kategorikussá válásához szükséges többletet (információt) a korábbi állapothoz képest, azonban ahhoz, hogy *'szignifikáns'* váljon kategorikusan is, szükség van a *'szignifikáció'* aktusának megvalósulására, ami mindenkor ágenshez kötött. (Demeter, 2018)

A *'kommunikatív'* ebben a logikai megközelítésben a mindenkor nyilvánossá tett, potenciálisan elérhető szignifikatív egy adott ágens számára az adott szituációban, míg a *'kommunikáció'* az adott szignifikatív tényleges elérését jelenti az ágens részéről. (Horányi, 2009) Más szavakkal kommunikáció az, amikor egy ágens úgy vesz részt (participál) mindebben, hogy a felkészültsége kategorikusan növekszik.

A PTC fogalomrendszere, akárcsak Luhmann-é a végletekig rugalmasan implementálható a mindenkori vizsgált helyzetre, sőt, saját fogalmaik segítik magának az implementálásnak a vizsgálatát is – vö. komplexitás redukció fogalmával: maga az implementálás is egy komplexitás redukció.

Luhmann és a PTC logikájának dinamikus ötvözete

A két elmélet párhuzamba állítására nemzetközi szinten a doktori értekezés befejezésének pillanatáig nem található precedens. Ugyanakkor egy sikerrel megvédett magyar doktori disszertáció már megelőlegezte a gondolatmenet érvényességét. (Bokor, 2011)

A logikai ötvözés lehetőségére az elméletek fogalmainak bemutatásánál már történtek utalások. Az eredeti elméletek bizonyos fogalmainak párhuzamba állításával, egyes esetekben egymásnak történő megfeleltetésével felállítható egy olyan ötvözött, származtatott fogalmi keretmodell, amely alkalmas a hétköznapi anomáliák pontosabb megértését és ezen keresztül azok kiküszöbölését támogatni. A fogalmak dinamikai hasonlósága okán, azok 'összevonása' képes többlet tartalmat szolgáltatni a (társas) világ jelenségeinek elemzéséhez.

A származtatott keretmodell főbb fogalmai a következőképpen felelnek meg egymásnak a két eredeti elméletben.

Az 'ágensek' tekinthetők 'rendszernek', amelyek a környezetük változásaira – 'irritációira' – reagálhatnak a mindenkori felkészültségük függvényében. Az, hogy egy irritációt 'problematikusnak' érzékelnek-e vagy sem azon fog múlni, hogy felkészültségük kategorikusan, vagyis hozzáférhetően tartalmaz-e olyan 'belső strukturális elemeket', amelyhez illeszthető a környezeti inger: képes-e felismerni az adott ágens, hogy megváltozott valami ('információvá' válik-e az irritáció), illetve rendelkezik-e, hozzáférhető-e számára azon készségek halmaza, amellyel képes eliminálni az aktuális problémát. A fejlődés ebben a fogalmi rendszerben azt jelenti, hogy az ágens felkészültsége kategorikusan bővül, a fejlesztés a mindenkori 'szignifikatív' bővítését célozza. A kommunikáció pedig maga a megvalósult felkészültség növekedés, belső struktúra bővülés.

Röviden:

- ✓ ágens – rendszer
- ✓ problematikus – irritáció (változás a környezetben – diszkomfortos helyzet kialakulása)

- ✓ szignifikatív – információ (belső struktúra, médium – felkészültség)
- ✓ komplexitás redukció = az implementálás elvi kerete
- ✓ kommunikáció = megvalósult fejlődés

Ebben a megfogalmazásban a kommunikáció sérülése, hiátusa az a pont, ahol 'tetten érhető' a keretmodell logikai működésének gyakorlati alkalmazhatósága. A keretmodell származtathatóságának és implementálhatóságának verifikálása érdekében a disszertáció egy olyan gyakorlati terület – a szociális szférán belül a gyermekvédelem – leírására tesz kísérletet a modell fogalmainak alkalmazásával, amely komplexitása révén szemléletes illusztrációs felületet biztosít ehhez.

III. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI

Korábbi implementálási kísérletek reflexív áttekintése

A nemzetközi szakirodalomban néhány kísérlet található Luhmann elméletének implementálására a szociális munka gyakorlatára, míg hazai szinten néhány tanulmány és két doktori értekezés foglalkozik a PTC fogalmainak adaptálásával hasonló területre. Ezek kritikai reflexióval a következőképpen foglalhatók össze.

Az értekezés nem ért egyet Ahmed-Mohamed megállapításával, aki szerint nem lehetséges érdemi párbeszéd a szociális munka és szociológia között, és Luhmann megközelítése nem alkalmas a szociális munka gyakorlatának leírására (Ahmed-Mohamed, 2011), sem Kihlström kritikájával a morál-vezérelt viselkedés hiányára vonatkozóan (Kihlström, 2011), ahogyan ennek feloldását már korábban megtette a szöveg.

Wirth és Little megállapításai azonban kvalitatív értelemben verifikálják a keretmodell logikájának alkalmazhatóságát, amikor az államigazgatás autopoietikus működéséről írnak. (Little, 1997; Wirth, 2009)

Schirmer és Michailakis Luhmann-i fogalmakat implementálva úgy vélik a szociális rendszer művelete az 'inklúzió/exklúzió'. (Schirmer and Michailakis, 2015) Felvetéseik szintén kvalitatív értelemben igazolják a disszertáció logikájának létjogosultságát, még akkor is, ha nem teljes mértékű az egyetértés. A disszertáció megállapítása szerint az 'inklúzió/exklúzió' inkább következménye a szociális rendszer működésének, mint művelete.

Villadsen gondolatmenetének logikája ugyanakkor üdvözölendő. Ő a luhmann-i médium fogalom kiterjesztett implementálásával – egy-egy helyzetben több al-rendszer médiumának a hatását is feltételezve (Villadsen, 2008) – igazolta az absztrakt fogalom-rendszeren alapuló elmélet gyakorlati implementálhatóságát.

Hasonló kvalitatív verifikálást jelent a PTC alkalmazása egy bentlakásos pszichoterápiás intézmény működési dinamikájának elemzésére, a terápiás közösséget tekintve kollektív ágensnek. (Zalka, 2018) Csakúgy, mint a 'tapasztalat alapú szociális segítség' (ami a felkészültség bővítésének hatékonyságát növelheti a kliensek esetében) fogalmának származtatása a PTC logikájából. (Haász, 2011) Megemlíthető még néhány további diszciplináris rekonstrukció a PTC alkalmazhatóságáról a szociális szférában. (Bordás et al., 2012; Demeter, 2014)

A komplexitás redukció jegyében a doktori értekezés a származtatott modell implementálását – a szociális segítség alapvetéseit hordozó – mégis még szűkebben körülhatárolható részterületére, a gyermekvédelemre teszi meg.

A gyermekvédelem, mint szociális al-rendszer – a származtatott fogalmi keretmodell alkalmazhatósága

Besio Pronzini megközelítése nyomán, aki a luhmann-i rendszerelmélet implementálhatósága mellett érvel (Besio Pronzini, 2008), a tézis problémafelvetésének logikáját követve a disszertáció igazolja, hogy a luhmann-i elmélet és a PTC ötvözéséből származtatott keretmodell fogalmi szintén alkalmasak a gyakorlati implementálásra.

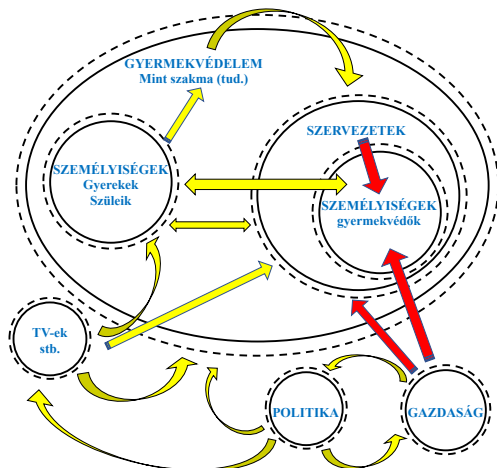
A luhmann-i elmélet kiterjesztett alkalmazása nem teljesen példa nélküli. Baraldi és Corsi az oktatás, mint szociális rendszer definiálása mellett érvelnek. (Baraldi and Corsi, 2016) Hasonló logika mentén a gyermekvédelem, mint szociális al-rendszert definiálható, és működése a bemutatott fogalmak használata segítségével magyarázható – a származtatott modell struktúrájának megfelelően párhuzamosan használva a két eredeti elmélet ötvözött fogalmait, igaz, meghagyva azok eredeti elnevezését.

A gondolatmenet, hogy a gyermekvédelem, mint szociális al-rendszer definiálható, a luhmann-i értelemben használt autopoiézis dinamikájának a gyermekvédelem kialakulásának történetiségére vetítésében gyökerezik. Segítségre szoruló gyermekek minden történelmi időben léteztek – árvákká váltak, nem kívánt örökösök, mélyszegénységben élők, a társadalom különböző okból számkivetettjei

stb. Minden korszak a maga idejében elérhető (morális, gazdasági, jogi) lehetőségek keretei között kezelte valahogyan a létezésüket – például egyházi menedékhelyek, majd a modern korban állami alapítású és fenntartású árvaházak, gyermekotthonok létesítésével.

A származtatott nomenklatúra használatával ez a folyamat a következőképpen is leírható. A társadalom rendszerét irritálta az érintett gyermekek létezése. Amikor diszkomfortos helyzetként érzekelte ezt, módosította saját belső struktúráját az intézmények életre hívásával, a módszertani leírások megszületésével. Tulajdonképpen autopoiesis révén létrehozott egy addig nem létező strukturális elemet önmagán belül, a gyermekvédelmet. A gyermekvédelem pedig maga is rendszerként írható le – a rendszerelméleti dinamikának teljes mértékben megfeleltethetően, vagyis társadalmi al-rendszerként tekinthetünk rá.

Ennek igazolására a gyermekvédelmi al-rendszer és a vele kapcsolatban álló egyéb al-rendszerek csoportja olyan halmazként értelmezhető, ahol az egyes elemek/rendszerek egymás környezetei is egyben, interpenetrálnak egymással, azaz egymás létét kölcsönösen feltételezik, hiszen csak az egymástól való különbözőségük (különbségük) okán 'léteznek'. Vizuálisan ez a következőképpen ábrázolható:

1. ábra - Gyermekvédelem, mint luhmann-i al-rendszer

Az ábra nyilai jelzik a további fogalmak dinamikájának gyakorlati alkalmazhatóságát. Mindegyik ágenst rendszernek tekintve, létezésük és működésük változást eredményezhet egymás környezetében egy korábbi állapothoz képest, ami

irritálhatja bármelyiküket, az irritáció tényleges feldolgozása azonban az adott rendszerek mindenkori felkészültségén fog múlni.

A valóság történéseit 'behelyettesítve' a következő dinamikus leírás születik. A gyermekvédelem alanyai (gyermekek és családjaik) viselkedésének eredménye (luhmann-i értelemben) irritálja a mindenkori társadalmat, ezen belül a gyermekvédelem al-rendszerét, ami reagál erre és – az adott kor jogi, politikai, morális hatásait is hordozva – újabb és újabb modelleket dolgoz ki, amelyek a helyzet kezelését hivatottak elősegíteni.

Ezen modelleket például szervezetfejlesztés keretében elérhetővé teszik, publikálják a gyermekvédelmi szervezeteknek, szintén luhmann-i rendszerként, illetve ágensként tekintve őket. A szervezetek kultúrájuk, azon belül a fejlődésre, újjáításra való hajlamuk, vezetői hozzáállásuk, vagyis a felkészültségük függvényében fogadják be az új ismereteket, és mérlegelik azok tovább publikálhatóságát a kollégák felé. Ezen a ponton a modellek a szignifikatív részeinek tekinthetők. Az, hogy a mondanivalójuk beépül-e a mindennapi szakmai gyakorlatba, azaz a keretmodell fogalmaival leírva, mint irritáció feldolgozásra kerül-e a kollégák személyiségének rendszerében, a kollégák személyes felkészültségének lesz a függvénye.

Az absztrakt modell rugalmasságának szükségessége talán ezen a ponton érhető tetten a legpontosabban – kézzel fogható választ adva a mindenkori fejlesztési erőfeszítések anomalisztikus megakadásaira is. A kollégák felkészültségére ugyanis hatással lehet mind a rajtuk, mind az érintett szervezeten kívüli egyéb rendszerek irritációnak hatása is. A szférára jellemző alulfinanszírozottság egyrészt magában hordozza a kontraszelekciónak veszélyét (alacsonyabb felkészültséggel bíró munkavállalók számának növekedését), illetve a személyes motivációra a felkészültség növelésére (az új információk inkorporálására) is negatív hatással lesz. A személyes motiváció viszont immanens része a felkészültségüknek, és a kör ezzel bezárul.

Újra tágítva az implementálás fókuszát a logikai dinamika alkalmazható a szűken vett szakmai segítő aktivitás leírására is. A gyerekek viselkedése – sajátos specifikumok mentén tünetként értelmezve a normáknak nem megfelelő magatartásukat – irritálja a környezetüket (diszkomfort állapotot eredményezve a környezet számára). A gyermekotthoni elhelyezés után ez szűken vett értelemben a körülöttük dolgozó felnőttek közössége, illetve személye, akik a saját

felkészültségük függvényében fogják tudni adekvátan feldolgozni ezt az irritációt és reagálni a gyermekek szükségleteinek megfelelően. Az ő felkészültségüket hivatott többek között fejleszteni, bővíteni a közreadott modellek sokasága, amelyek például a gyermeki viselkedések jellegzetes okainak megértésén alapulnak.

Sőt, 'makró' szinten is implementálhatók a fogalmak. Azt, hogy ki válik a gyermekvédelmi ellátórendszer 'alanyává' a gyermekvédelem rendszerén kívüli más társadalmi al-rendszerek működésének eredményei fogják meghatározni, mint időben és térben változó paraméterek. Gondoljunk csak Rómeó és Júlia történetére, a modern kori, legalábbis fejlett országokbeli jogrendszer (társadalmi al-rendszer), életkori paraméterként nem 14 éves korban határozza meg a házasságkötés engedélyezését. Hasonló módon parametrizált – ez esetben a politika és gazdaság al-rendszere által szolgáltatott irritációként –, hogy ki számít mélyszegénységben élőnek, vagy hogy milyen minőségű és tartalmú módszertani vagy anyagi segítség lesz hozzáférhető a szociális segítség során, és így tovább.

A fogalmi keret rugalmasságából adódóan gyakorlatilag bármely kapcsolatrendszerre rávetíthető. Az alábbi ábra azzal a szándékkal foglalja össze az implementálás logikai dinamikáját, hogy ösztönzőként hasson az értekezés megállapításainak későbbi tovább gondolására:

ALKALMAZOTT HÍD MODELL - fogalmak		GYAKORLATI IMPLEMENTÁCIÓ			
Eredeti elméletek		Absztrakt rsz-ek szintje	Operatív rendszerek szintje		
Luhmann Rendszerelmélete	Kommunikáció, mint Partecipáció	Gyermekvédelem, mint szociális alrendszer	Szervezetek	Szakemberek	Kliensek ("a gyvd. rsz. "alanyai")
RENDSZER (megkülönbözteti magát a környezetétől)	ÁGENS (bármely a kommunikációban résztvevő "rendszer"	Gyermekvédelem, mint önálló szakma és tudomány	Отthont nyújtó intézmények (gyermekotthonok, lakásotthonok)	Szakemberek, professzionális segítők	Gyermekek és családjaik
Paraméterek (amennyiben alkalmazható) <i>pl. mi határozza meg, hogy ki vagy mi definiálható rendszerként/ágensként?</i>		<i>A szociális rendszer kommunikációjának témája, tárgya (milyen esetekről komk a szoc rsz. ezzel megteremtve az ágens - pl. problémás, nem akart gyermekek a történelem során)</i>	<i>Intézmény alapításának és működésének szabályozói - pl. törvények, létszám és képzettség-beli előírások (ld.&vö. Bourdieu "belépési adó" fogalmát)</i>		<i>Mindenkori törvényi szabályozás tartalma</i>
IRRITÁCIÓ (bármilyen változás a rendszer környezetében)	PROBLEMATIKUS (kül. az ágens státuszában egy korábbi állapothoz képest, amennyiben az új állapot/helyzet nem kívánatos az ágens számára - a helyzetet a komfortosság felé kellene (újra) mozdítani)	A segítségre szoruló - nem kívánt, problematikus, árva, stb. - gyermekek létezése (= a létezésük problémája nem komfortos a társ. rsz-ének: a helyzetet a komfortos felé kellene mozdítani - megoldás-keresés)	Változás a társadalom struktúrájában, a politikában, gazdaságban, törvényekben, stb.	A gyermekek és/vagy szülei viselkedéses tünetei (viselkedési problémái)	Beavatkozás (még, ha segítő szándékkal is) a hatóságok, szervezetek részéről - a többségi normák mentén, amelyek ktl-hetnek az érintettekétől
Paraméterek (amennyiben alkalmazható)		<i>Mindenkori társadalmi és/vagy törvényi normák a "segítségre szorulás" meghatározására (Ld. Rómeó és Júlia életkorát...)</i>	<i>Személyes normák a személyes szocializáció alapján (a többségiekbe ágyazva)</i>		<i>Ld. balra</i>
"INFORMÁCIÓ" (egy adott irmitáció információvá válik-e vagy sem)	FELKÉSZÜLTÉG (a problematikus érzékelésének, és az irmitáció tartalmi feldolgozásának lehetőségeit meghatározó mindenkori bio-, fizikai, mentális korlátok az ágens rsz-ében)	Elméletek, szakmai modellek, módszertani, stb. ismeretek	vezetési képességek, folyamatok ismerete, szervezeti komm., erőforrás-menedzsment, stb.	Elérhető korábbi (vagy frissen megszerzhető) tudás, képesség bázis, beleértve a motivációt is a fejlődésre - a bio-i adottságok korlátai mentén	Korábbi szocializáció tartalma - beleértve a normákat, szokásokat és bio i korlátokat is
Paraméterek (amennyiben alkalmazható)		<i>Kutatások, fejlesztések eredményei a saját és kapcsolódó tud. Területekről</i>	<i>Elérhető új eredmények, tudás, & vezetők személyes képességei</i>		<i>Ld. médimoknál</i>
MÉDIUM, ("szimbolikusán általánosított...")	SZIGNIFIKATÍV (egy adott szignifikáns konstitucionálisan szignifikánsá válása)	Képesség ("képes / nem képes " megfelelően" élni az életet - alkalmazkodni az uralkodó normákhoz)	Hatékonyság ("hatékony / nem hatékony")	Hasznosság (sikeresség) (a sikeresség személyes megélés - segítettem / nem segítettem)	"Jó-ság" "jó / nem jó" nekem a mindenkori helyzet
Paraméterek (amennyiben alkalmazható)		<i>Mindenkori társadalmi és/vagy törvényi normák a "megfelelő viselkedés" tekintetében (mint az intézmény meghatározására (Ld. Rómeó és Júlia életkorát...)</i>	<i>Mindenkori társi- és/vagy törvényi normák a "megfelelő viselkedés" tekintetében (mint az intézmény eredményességének mérőfoka; plusz gazdasági faktorok</i>	<i>Mindenkori társi- és/vagy törvényi normák a "megfelelő viselkedés" tekintetében - a szervi és/vagy nemzeti kultúrába, légkörbe ágyazva, hordozva a személyes tapasztalatokat</i>	<i>Személyes kulturális normák, a mindenkori túléléshez szükséges készségek hatékonyságn alapulva</i>
MŰVELETEK	KOMMUNIKATÍV (kommunikáció)	RÉSZVESEDES, PARTICIPÁCIÓ = lehetőség felkészülttség-bővülés (mindenkori szignifikatív) helyszíne a kommunikatív állapotban			

2. ábra - A származtatott keretmodell dinamikája

A táblázatból leolvasható, hogy a származtatott keretmodell (a már idézett Villadsen nyomán) megvizsgálja a luhmann-i médium fogalom kiterjesztésének a lehetőségét. A disszertáció sejtése, hogy a 'jó / nem jó nekem' mint 'szuper- vagy meta-médium' bevezetése tovább növelheti a keretmodell alkalmazhatóságát. A villadsen-i logikát tovább gondolva (ahogyan a táblázatban tulajdonképpen le is olvashatók az ebbe az irányba mutató kezdeményezések), kitágítva azt, több médium jelenlétének lehetőségét megvizsgálva és struktúrába rendezve őket, pontosabb gyakorlati értelmezések is szülehetnek.

Empirikus nyomok az alkalmazhatóság alátámasztására

A disszertáció a fogalmi keretmodell elméleti implementálásán túl, az implementálhatóság egyfajta illusztrálásaként empirikus módon is törekszik a származtatott fogalmak gyakorlati alkalmazhatóságát alátámasztani.

A kutatás tervezését a következő fő kutatási kérdés határozta meg:

„A gyermekvédelmi szakmafejlesztés közben tapasztalható anomáliák hogyan érthetőek, magyarázhatóak és küszöbölhetőek ki jobban a származtatott fogalmi keret használatával?”

A luhmann-i komplexitás redukció fogalom logikáját követve – a tézisfüzet 1. ábráján piros nyilakkal jelezve – a kutatás egy adott a szervezetfejlesztő aktivitásra (belső szervezetfejlesztő tréningek két M.o-i gyermekotthonban) fókuszált. Az aktivitáson résztvevő kollégák – informált beleegyezésüket rögzítve – strukturált interjún vettek részt (n = 103). Az interjú-kérdések struktúrája úgy épült fel, hogy a válaszok elemzéséből következtetéseket lehessen levonni a származtatott keretmodell fogalmainak implementálhatóságára.

A kutatás ennek érdekében bevezette a 'nyom' fogalmát az elemzés módszertanába: olyan jelek azonosítására törekedett, amelyek illusztrálni képesek a fogalmak használhatóságát.

Az interjúalanyok négy egymást követő kérdésre válaszoltak: 1) Tréning alkalmak megítélése általánosságban? 2) Legnagyobb nehézségük/problémájuk a munkájuk során? 3) Tudtak-e bármit hasznosítani a tréning alkalmakon elhangzottakból, megtapasztaltakból? és 4) Amennyiben volt számukra hasznosítható tartalom, az bármilyen módon köthető-e a megnevezett problémájukhoz?

A válaszok során – a ’klasszikus’ tartalomelemzésen túl (mi volt pozitív és mi negatív számukra) – elsősorban olyan implicit nyelvi jegyek azonosítása volt a cél, amelyek igazolhatják a fogalmak, és a mögöttes logikai dinamika gyakorlati alkalmazhatóságát. Ennek jegyében az alábbi – ’operatív’ – kutatási kérdések fogalmazódtak meg:

RQ1: „*A tréningek megítélésére van-e kimutatható hatása a tréningek hatókörén kívüli tényezőknek?*”

RQ2: „*A kollégák mentális reprezentációi verbális manifesztációiban kimutatható-e a szervezetefejlesztési ’irritáció’ információvá válása gátjának, vagy a feldolgozási folyamat esetleges hibáinak bármilyen ’nyoma’?*”

RQ3: “*Van-e bármilyen kapcsolat az első két operatív kutatási kérdésre adható válaszok között?*”

A válaszok elemzése során a kvalitatív szemlélet kapott nagyobb hangsúlyt (Wertz et al., 2011; Willig, 2001), azt az elvet követve, amely szerint a kvantitatív és kvalitatív szemlélet nem egymással szembenálló megközelítések (Walsh, 2012), hanem egymást kiegészítő gondolkodásmódok, egymást támogatni képes előnyökkel. (Szokolszky, 2004) Ennek jegyében, ahol lehetséges, elsősorban illusztrációs jelleggel, a disszertáció tartalmaz kvantifikált formában is eredményeket, de a kvalitatív szemlélet előnyeinek kihasználására koncentrálnak, mint például, hogy kvantitatív elemzés során egy egyszerű előfordulás értelmezhetetlen adat, míg kvalitatív szemlélettel közelítve lényeges információt hordozhat. (Ehmann, 2002)

Az adatok elemzésének módszertanát inspirálta még a narratív tartalomelemzés megközelítésmódja, mely szerint a történetmesélés dinamikája elősegíti a tudattalan mentális reprezentációk felszínre kerülését, egyben csökkenti a tudatos befolyásoló faktorok hatásának gyakoriságát. (László, 2005) Ez összhangban áll a verbális kognitív tartalmak, különösen azok implicit manifesztációinak jelentőségét kutató hazai (Kövecses and Benczes, 2010; Síklaki, 2008) és nemzetközi szakemberek megállapításával is. (Fausey et al., 2010; Foucault, 2000; Lakoff, 1970; Wardhaugh, 2010)

Ezt a szemléletet követte az adatok feldolgozása, az egyes kérdésekre kapott válaszokban a következő nyelvi jegyek előfordulását, gyakoriságát elemezve (az elemzés részletesebb módszertani leírását a disszertáció teljes változata tartalmazza):

- Az első kérdés esetében: a válaszokban megjelennek-e a tréning hatókörén és/vagy a szervezeten kívüli tényezők a válaszokban? (A luhmann-i rendszer megközelítés dinamikája alkalmazhatóságának bizonyítékaként.)
- A második kérdés esetében: a válaszok 'egyes szám első személyben' (E/1) vagy bármilyen más formában fogalmazódnak-e meg? Domschitz nyomán (Domschitz, 2013) feltételezve, hogy az E/1-es megfogalmazások aktív, míg az egyéb formulák passzív attitűdöt takarnak az adott problémához, ami hatással lehet a PTC nomenklatúrája szerinti felkészültségükre is.
- A harmadik és negyedik kérdés esetén: a kapcsolat meglétén túl a hasznosított tartalom és a megnevezett probléma között, elsősorban a kapcsolat felismerésének vagy annak negálásának nyelvi jegyeinek azonosíthatósága? (Szintén a felkészültség növekedése akadályoztatottságának 'nyomaként' aposztrofálva az azonosítható manifesztációkat.)

A főbb eredmények a következők voltak – részletesebb bemutatást szintén ld. a teljes disszertációban.

- ⇒ Az első kérdés esetében a válaszadók több, mint 54%-a említett legalább egyszer – a kérdés tekintetében 'irreleváns' – külső tényezőt.
- ⇒ A második kérdés esetében a válaszadók több, mint 90%-a esetében feltételezhető a passzív, körülményeket elszenvedő attitűd megléte.
- ⇒ A tréning tartalmakból 54%-a a válaszadóknak talált valamilyen hasznosíthatót, és ennek az 54%-nak a 71%-a felismerte a kapcsolatot is a megnevezett problémájával, nehézségével.

Ez utóbbi eredmény tekinthető a tréningek 'hagyományos' értelemben vett hatékonyságának bizonyítékául is. A kutatás azonban az újonnan származtatott fogalmi struktúra alkalmazhatósága bizonyítékainak azonosítására fókuszált. Ennek jegyében a kutatási kérdésekre a következő válaszok adhatók:

RQ1 – egyértelműen megjelennek a válaszokban a tréning hatókörén és/vagy a szervezeten kívüli rendszerek irritációs hatásai a tréning – mint ilyen értelemben luhmann-i mikro rendszer – megítélésére vonatkozó kognitív reprezentációk verbális manifesztációiban.

RQ2 – egyértelműen azonosíthatók olyan nyelvi jegyek, formulák, amelyek a kommunikatívban prezentált szignifikatív ellenére a szignifikáció

meghiúsulására, a kommunikáció meg nem valóságára, másképp az irritáció információvá válásának a gátjainak jelenlétére utalnak: ilyenek például (szintén a teljesség igénye nélkül) az E/1-es megfogalmazások alacsony aránya, az „igen, de...” típusú megfogalmazások vagy a feltételes mód használatának felülreprezentáltsága.

A kutatási módszertan kvalitatív validálásának tekinthető – az Ehmann-i elv alapján – annak a válaszadónak a megnyilvánulása, aki (a csoportosan felvett interjúk konformitást növelő hatása ellenére) visszakérdezett a válasza előtt, hogy „én úgy értettem, hogy az 'én' nehézségemre irányul a kérdés...”

RQ3 – A harmadik operatív kutatási kérdésre (RQ3) adható válasz egyben a disszertáció célkitűzésének megvalósulását is igazolja: Az egyéni felkészültség lehetséges növelésére (annak részeként definiálva az egyéni motivációt is a fejlődésre) kimutatható hatással képes lenni az adott rendszeren kívüli másik rendszerek irritációs hatása.

Ez azon túl, hogy igazolja a származtatott keretmodell alkalmazhatóságát gyakorlati fejlesztések hatékonyságának növelésére, egyúttal kitágítja az implementálhatóság horizontját is – beleértve akár a döntéshozók támogatását, akár további kutatások megalapozását.

Konklúzió és limitációk

A disszertáció mind elméleti, mind empirikus alapokon alátámasztotta a származtatott keretmodell alkalmazhatóságát. Ugyanakkor további kutatások szükségességére is rámutat, egyúttal lehetőségként is tekintve a további vizsgálatokra úgy empirikus, mint elméleti síkon, példaként megemlítve akár a luhmann-i 'médium' fogalom kiterjesztésében rejlő potenciálok kiaknázását; akár nemzetközi szinten végzett kutatások eredményeinek felhasználásával pontosítva a modellt, illetve az alkalmazhatóság feltételeit.

IV. A TÉMAKÖRREL KAPCSOLATOS SAJÁT (ILL. TÁRSSZERZŐS) PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

- MAJOR, Z. B. 2017. "For them" or "About them" - How staff training focused&based on practice can contribute to quality help for youth with problematic behavior: bridging theory and practice *In: SNJEŽANA, S., GALEŠEV, I., JEĐUD, B., GORDANA, H., BRADARIĆ JONČIĆ, S., JANDRIĆ NIŠEVIĆ, A., KUVAC KRALJEVIĆ, J., MARTINEC, R., RICIJAŠ, N. & WAGNER JAKAB, A. (eds.) Book of abstracts: 9th International Conference of the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences Zagreb, Croatia: University of Zagreb.*
- MAJOR, Z. B. 2018. Struggle for integrity in residential children's homes - Professional self-esteem and organizational development – practical experiences from Hungary. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 9, 1-27.
- MAJOR, Z. B. & MÉSZÁROS, K. 2017. *Wolf or victim - Practical manual to pedagogues for prevent and handle behavioral problems (Farkas vagy áldozat - Gyakorlatközpontú kézikönyv pedagógusoknak magatartási problémák kezeléséhez és megelőzéséhez)*, Budapest, Hungary, Edge 2000.
- MAJOR, Z. B., MÉSZÁROS, K. & TATÁRNÉ KAPUS, É. 2015. *The Unbreakable Root - Practical Guide for Helpers of Weak Families (Az eltéphetetlen gyökér - Gyakorlati paszkodók elveszőfélben lévő családok segítőinek)*, Budapest, Hungary, MZSB Logos (közös gondozásban a PMJVÖ Esztergár Lajos Csládsegítő és Gyermekjóléti Szolgálattal).
- MAJOR, Z. B., MÉSZÁROS, K. & TATÁRNÉ, K. É. 2007. *Armchair or armrest" - Practice- and tool focused manual of educational methods for residential children's houses in child care ("Fotel vagy karfa" - Gyakorlat- és eszközközpontú nevelés-módszertani kézikönyv gyermekvédelemben, gyermek- és lakóotthonokban dolgozók számára)*, Budapest, Hungary, Forrás Club (közös gondozásban a Pest Megyei területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat és Intézményeivel.)

V. FŐBB HIVATKOZÁSOK

- AHMED-MOHAMED, K. 2011. Social work practice and contextual systemic intervention: improbability of communication between social work and sociology. *Journal of Social Work Practice*, 25, 5-15.
- ANGLIN, J. P. 2004. Creating “Well-Functioning” Residential Care and Defining Its Place in a System of Care. *Child & Youth Care Forum*, 33.
- ANGLIN, J. P. 2014. Child and Youth Care is not rocket science: it's FAR more complex than that! *Relational Child & Youth Care Practice.*, 27, 58-62.
- ANGLIN, P. J. 2013. *Pain, normality, and the struggle for congruence*, New York, Routledge.
- BARALDI, C. & CORSI, G. 2016. *Niklas Luhmann : Education As a Social System*, Cham, Springer.
- BÁTORI, Z., HAMP, G. & HORÁNYI, Ö. The participation theory of communication: philosophical and methodological analysis of interlingua perspectives. Language Learning Roundtable Conference on the Participation Theory of Communication, 2003, May 19-20. Budapest University of Technology and Economics, Budapest, Hungary.
http://www.ozseb.horanyi.hu/participacio/ptc_II.pdf.
- BESIO PRONZINI, C. 2008. Niklas Luhmann as an Empirical Sociologist: Methodological Implications of the System Theory of Society. *Cybernetics & Human Knowing*, 15, 9.
- BOKOR, T. 2011. *Humán online társadalmi kommunikáció*. PhD, Pécsi Tudományegyetem.
- BORDÁS, S., KEMENESI, Z., MURAI, A., TERENYI, Z., SIMON, M., ERDŐS MÁRTA, B., FARKAS, E., HORÁNYI, A., ÁCS, P., BÉRES, I., KOVÁCS, L., SZILCZL DÓRA, P., FERENCZI, A., MYAT, K., ANDOK, M., FODORNÉ TÓTH, K., BOKOR, T., HERENDY, C., FEHÉR, K., DOMSCHITZ, M., KÉRI, R., ACZÉL, P., DERÉNYI, A., JENEI, Á., GAGYI, Á., PETE, K., TERESTYÉNI, T., PETŐFI, S. J., SZÉPE, G., KARÁCSONY, A., LÁSZLÓ, J., SÍKLAKI, I., MILOVÁN, A., KORPICS, M., BAJNOK, A., BUDA, B., SZABÓ, L., PÓLYA, T., NAGY, J. E., TERTS, I., GAGYI, J., ROPOLYI, L., HAMP, G., WILHELM, G., DEMETER, M., EGYED, P., VOIGT, V., LUKÁCS, L., PÓLOS, L., SZAKADÁT, I. & CSÁNYI, V. 2012. *A kommunikatív állapot : Diszciplináris rekonstrukciók : Horányi Özség 70. születésnapjára. [nyomtatott anyag]*, Budapest : Typotex, 2012.
- CSÁNYI, V. 1988. *Evolúciós rendszerek*, Budapest, Hungary, Gondolat Kiadó.
- CSÓKAY, L., DOMSZKY, A., HAZAI, V. & HERCZOG, M. 1994. *A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata* Budapest, Pont Kiadó.
- DEMETER, M. 2014. *Konstruált világok*, Budapest, Typotex.

- DEMETER, M. 2018. The Global South's Participation in the International Community of Communication Scholars: From an Eastern European Point of View. *Publishing Research Quarterly*.
- DEMETER, M. 2021. Özséb Horányi and the Participation Theory of Communication. In: YOSHITAKA, M. & JING, Y. (eds.) *Handbook of Global Interventions in Communication Theory*. London: Routledge.
- DOMSCHITZ, M. 2013. *El vagyunk havazva*, Budapest, Hungary, Typotex.
- EHMANN, B. 2002. *A szöveg mélyén - A pszichológiai tartalomelemzés*, Budapest, Hungary, Új Mandátum.
- FAUSEY, C., LONG, B. L., INAMORI, A. & BORODITSKY, L. 2010. Constructing agency: The role of language. *Frontiers in Psychology*, 1, 1-11.
- FOUCAULT, M. 2000. *A szavak és a dolgok : A társadalomtudományok archeológiája*, Budapest, Osiris.
- GLISSON, C. & GREEN, P. 2011. Organizational climate, services, and outcomes in child welfare systems. *Child Abuse Negl*, 35, 582-91.
- GLISSON, C., GREEN, P. & WILLIAMS, N. J. 2012. Assessing the Organizational Social Context (OSC) of child welfare systems: implications for research and practice. *Child Abuse Negl*, 36, 621-32.
- GLISSON, C. & HEMMELGARN, A. 1998. The Effects of Organizational Climate and Interorganizational Coordination on the Quality and Outcomes of Children's Service Systems. *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, 22, 401-21.
- GREENWALD, A. G. 2012. There Is Nothing So Theoretical as a Good Method. *Perspectives on Psychological Science*, 7, 99-108.
- HAÁSZ, S. 2011. *Reflektív intencionalitás az élményközpontú segítségben - Tudás-intenzív működés családsegítő szolgálatok segítő kapcsolataiban*. Pécsi Tudományegyetem.
- HERCZOG, M. E. 2011. *A gyermekvédelem nagy kézikönyve*, Budapest, Complex Kiadó.
- HOLDEN, M. 2009. *Children And Residential Experiences*, Washington, USA, The Child Welfare League of America.
- HORÁNYI, Ö. 2007. *A kommunikáció mint participáció*, Budapest, Typotex.
- HORÁNYI, Ö. 2009. Arról, ami problematikus, arról, ami szignifikatív, valamint arról, ami kommunikatív. In: BAGDY, E., DEMETROVICS, Z. & PILLING, J. (eds.) *Polihistória - Buda Béla 70. születésnapjára*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- IZZO, C. V., SMITH, E. G., HOLDEN, M. J., NORTON, C. I., NUNNO, M. A. & SELLERS, D. E. 2016. Intervening at the Setting Level to Prevent Behavioral Incidents in Residential Child Care: Efficacy of the CARE Program Model. *Prev Sci*, 17, 554-64.
- JAMES, S. 2011. What Works in Group Care? - A Structured Review of Treatment Models for Group Homes and Residential Care. *Child Youth Serv Rev*, 33, 308-321.

- KARÁCSONY, A. & BOGNÁR, B. 2013. *Kommunikáció és társadalom, Luhmann olvasókönyv*, Budapest, Gondolat.
- KIHLSTRÖM, A. 2011. Luhmann's system theory in social work: Criticism and reflections. *Journal of Social Work*, 12, 287-299.
- KOESTLER, A. 2000. *Szellem a gépben*, Budapest, Európa.
- KOTHENCZ, J. 2009. *Róluk... Értük I-II.*, Szeged, Ágota Alapítvány.
- KÖVECSES, Z. & BENCZES, R. 2010. *Kognitív nyelvészet*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- LAKI, J. 2006. *A tudomány természete : Thomas Kuhn és a tudományfilozófia történeti fordulata*, Budapest, Gondolat.
- LAKOFF, G. 1970. Global Rules. *Language*, 627.
- LÁSZLÓ, J. 2005. *A történetek tudománya - bevezetés a narratív pszichológiába*, Budapest, Hungary, Új Mandátum.
- LEWIN, K. 1939. Field Theory and Experiment in Social Psychology: Concepts and Methods. *American Journal of Sociology*, 868.
- LITTLE, J. H. 1997. Maturana, Luhmann, and Self-Referential Government: Is Democratic Administration Even Possible? *Administrative Theory & Praxis*, 19, 342-354.
- LUHMANN, N. 1995. *Social Systems*, Stanford, Stanford University Press.
- LUHMANN, N. 2006a. *Bevezetés a rendszerelméletbe*, Budapest, Gondolat.
- LUHMANN, N. 2006b. System as Difference. *Organization*, 13, 37-57.
- LUHMANN, N. 2013. *Introduction to systems theory*, Cambridge, Polity.
- LUHMANN, N. & BARRETT, R. 2012a. *Theory of society. [Vol. 1.]*, Stanford, California, Stanford Univ. Press.
- LUHMANN, N. & BARRETT, R. 2012b. *Theory of society. [Vol. 2.]*, Stanford, California, Stanford Univ. Press.
- MAJOR, Z. B. 2018. Struggle for integrity in residential children's homes - Professional self-esteem and organizational development – practical experiences from Hungary. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 9, 1-27.
- MAJOR, Z. B., MÉSZÁROS, K. & TATÁRNÉ, K. É. 2007. *"Fotel vagy karfa" - Gyakorlat- és eszközközpontú nevelés-módszertani kézikönyv gyermekvédelemben, gyermek- és lakóotthonokban dolgozók számára*, Budapest, Hungary, Forrás Club (közös gondozásban a Pest Megyei területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat és Intézményeivel).
- RÁCZ, A. 2015. Social exclusion in Hungary from a child protection perspective. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 6, 458-465.
- SCHIRMER, W. & MICHAILAKIS, D. 2015. The Luhmannian approach to exclusion/inclusion and its relevance to Social Work. *Journal of Social Work*, 15, 45-64.
- SIK, D. 2011. Bourdieu, Habermas, Luhmann: Egy hálózatelméleti szintézis vázlatja. *Replika*, 2011. 75. szám, p. 123-165.
- SIK, D. 2012. *A modernizáció ingája - Egy generikus kritikai elmélet vázlatja*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

- SIK, D. 2015. *A modernitás rétegei*, Budapest], ELTE Eötvös Kiadó.
- SÍKLAKI, I. S. 2008. *Szöbeli Befolyásolás I-II.*, Budapest, Hungary, Typotex.
- SZOKOLSZKY, Á. 2004. *Kutatómunka a pszichológiában*, Budapest, Osiris.
- VANDERVEN, K. 1993. Advancing child and youth care: A model for integrating theory and practice through connecting education, training, and the service system. *Child and Youth Care Forum*, 22, 263-284.
- VECZKÓ, J. 2007. *Gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai nézőpontból: társadalmi-, család- és gyermekérdekek* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- VILLADSEN, K. 2008. 'Polyphonic' welfare: Luhmann's systems theory applied to modern social work. *International Journal of Social Welfare*, 17, 65-73.
- VOLENTICS, A. 1999. *Gyermekvédelem és reszocializáció*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- WALSH, K. 2012. *Quantitative vs qualitative research: A false dichotomy*, Australia, Sage Publications.
- WARDHAUGH, R. 2010. *An introduction to sociolinguistics*, Chichester, United Kingdom, Wiley-Blackwell.
- WERTZ, F. J., CHARMAZ, K., MCMULLEN, L. M., JOSSELSO, R., ANDERSON, R. & MCSPADDEN, E. 2011. *Five Ways of Doing Qualitative Analysis*, New York, USA, The Guilford Press.
- WHITTAKER, J. K. 2000. The Future of Residential Group Care. *Child Welfare*, 79, 59-74.
- WHITTAKER, J. K. 2017. Pathways to Evidence-Based Practice in Therapeutic Residential Care: A Commentary. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 25, 57 –61.
- WHITTAKER, J. K., HOLMES, L., DEL VALLE, J. F., AINSWORTH, F., ANDREASSEN, T., ANGLIN, J., BELLONCI, C., BERRIDGE, D., BRAVO, A., CANALI, C., COURTNEY, M., CURREY, L., DALY, D., GILLIGAN, R., GRIETENS, H., HARDER, A., HOLDEN, M., JAMES, S., KENDRICK, A., KNORTH, E., LAUSTEN, M., LYONS, J., MARTIN, E., MCDERMID, S., MCNAMARA, P., PALARETI, L., RAMSEY, S., SISSON, K., SMALL, R., THOBURN, J., THOMPSON, R. & ZEIRA, A. 2016. Therapeutic Residential Care for Children and Youth: A Consensus Statement of the International Work Group on Therapeutic Residential Care*. *Residential Treatment for Children & Youth*, 33, 89-106.
- WILLIAMS, N. J. & GLISSON, C. 2014. Testing a theory of organizational culture, climate and youth outcomes in child welfare systems: A United States national study. *Child Abuse & Neglect*, 38, 757-767.
- WILLIG, C. 2001. *Introducing qualitative research in psychology*, Buckingham, United Kingdom, Open University Press.
- WIRTH, J. V. 2009. The Function of Social Work. *Journal of Social Work*, 9, 405-419.

ZALKA, Z. I. 2018. *A terápiás közösség, mint kollektív ágens: A budapesti „Thalassa Ház” pszichoterápiás intézet terápiás közösségének kialakítása és vizsgálata.* PhD text, Corvinus University of Budapest.